

Ryttmästarebostället Torp vid Gudhems kompani

Då regementet i det yngre indelningsverket fick sin organisation och indelning fastställd på 1690-talet blev "vid reduktion" egendomen Torp i Eggby socken ^{anvisad} som löneboställe för kompanichefen (ryttmästaren) vid Gudhems kompani. Kompaniets stånd (= område) omfattande förutom Gudhems härad även angränsande delar av Vartofta i söder och Valle i norr, och i denna nordspets låg alltså chefsbostället.

I enlighet med gällande föreskrifter skulle husesyn ske vid boställena vissa år för att klargöra dess tillstånd och avkastning samt därmed de faktorer vilka avgjorde räntabilitet och löneförmån.

↓
Redaktören har haft tillgång till ^{det} husesynsprotokoll som skrevs vid synförrättningen den 25 sept 1732. Förrättningen pågick i två dagar och det elva foliesidor långa protokollet berättar detaljerat med sin sirliga piktur om gårdens tillstånd *vid det lufvället.*

↓
Synen förrättades av häradshövdingens ombud, borgmästaren Abel Schmaltz jämte nämndemännen Hans Pehrsson i ^{Överbo} ~~Örebro~~, Bengt Mårtensson i Tokatorp, Anders Olofsson i Bjällum och Pehr Nilsson i Såntorp. Å landshövdingens vägnar ^{de/bog} ~~docter~~ regementskvartermästaren Mathias Reutercrona, och som regementets ombud ryttmästaren Arfvid Strömhielm.

↓ *Befall*
Befattningsmannen Jonas Hierpe och kronolänsman Jacob Hwahl var också kallade till synförrättningen och ~~protokoll~~ ^{ingress} avslutar uppräknningen med att nämna sätets ^{de} ~~h~~varande innehavare

Ett gammalt hemlighus har förr varit av 2 knutar hängande vid stallet, men medelst stallets nedrivande och flyttande finns här nu intet hemlighus, som bör byggas av 4 knutar vid västra våningshuset norr ut vilket med byggnad och allt innanrede samt tak estimeras för 13:-

översättningen

Då det för 1/2 års byggnad värderas.

↓
Till sist ~~och~~ efter ^{nu nämnda} ~~dessa~~ byggnader ^{kommer} ~~nämnes också~~ planket eller staketet mellan man- och ladugård, vilket skulle istandsättas och förses med port till gårdens prydnad.

Som byggnad nr 8 - 10 kommer ~~de~~ ladugården, mitt emot mangården och i lika väderstreck med denna. Den var ny ^{byggd} och uppförd efter förra husesynen. Den bildade ~~en~~ öppen fyrkant med flyglar och bestod av två logar och två timmerlador under ett tak. Högra flygeln bestod av stall med åtta spiltor samt redskapshus och hölada. Vänstra flygeln innehöll två fähus med 28 båsar samt fårhus.

↓
Svinhuset redovisas som nr 11 trots att det "felas" (saknas) nu såväl som 1724, men anses oundgängligt och bör byggas. Ladugårdens sammanlagda byggnadskonto utgör 792 daler smt.

Efter att så besiktigt byggnadsbeståndet övergick synerätten till att undersöka ägornas "cultur och appertinenter".

Det fanns tre ~~trädgårdar~~ ^{de senare} trädgårdar vid karaktärsbyggnaden med 11 aplar och 125 surkörbärsträd, (dock tämligen vildvuxna).

Kungl Krigs Collegii "för prövning och gottfinnande underdånigst,
ödmjukast underställt".

Den andra byggnaden som redovisas efter mangården är "ett vånings-
hus på vänstra flygeln," 16 alnar långt och bestående av en
ryggåsstuga med spis och bakugn, förstuga och framkammare. Stugan, ^{som}
hade ryttmästaren låtit bygga under året, värderades till 59 daler ^{smt}
~~samt~~ och ^{beräknades} som 4-års byggnad.

Som tredje byggnad noteras att en motsvarande och liknande flygel-
byggnad kommer att uppföras till höger och mittemot det föregående.

Byggnad nr fyra ^{var} ~~utgöres av~~ en bod, ~~var~~ inköpt före 1724 års
husesyn och belägen norr om mangårdsbyggnaden. Då boden befanns
vara för liten för gårdens behov beslöts att ny sådan skulle
uppföras på samma plats, med "över- och under Bod" ^{och hållande} 14 x 12 x 6
alnar inom knutarna ^{samt} ~~och~~ avdelt mitt itu". Boden värderas till
123 daler smt.

En kölna (= lin- eller malttork, brygghus) redovisas som den
femte byggnaden och befanns även den otjänlig ^{samt} ~~och~~ för liten,
varför ny skulle byggas och kombineras med badstuga.

~~Den sjätte~~ Byggnad ^{m 6} är så ^{trivial i sin funktion} ~~tillvida~~ att artikelförfattaren låter fresta
läsaren med originaltexten i faksimil. Texten återfinns dock över-
satt på ~~bilagan~~ ^{sidan} ?

(best of
photo)

rekommenderar därför en nybyggnad enligt Kungl boställsordningen och dess ritningar.

Enligt denna skulle ~~alltså en~~ mangårdsbyggnad^{en} ha måtten 27 alnar i längd, 14 $\frac{3}{4}$ i bredd och en höjd av $5\frac{1}{2}$ aln. Så följer en ^{arbets-}noggrann beskrivning och kostnadsberäkning av byggnadsföretaget och dess detaljer: 11 st furusyllar skulle hämtas vid kronoallmänningen Klyftamon, 205 st timmerstockar från kronoparken Billingen o s v. Takbeklädnaden skulle vara näver och torv och till husgrunden skulle ((16 skäppor)) bl a användas befintlig "skifferhallasten". Från Mariedal skulle hämtas tegel till skortenspipan "ovan taket" samt till bakugn och källarvalv, och fem spisar inklusive köksspisen, skulle muras. Det skulle finnas brädgolv, sju inre dörrar och en ytterdörr, trappa till vinden m.m. och den detaljrika beskrivningen upptar givetvis också bly till fönsterglasen, sidospjäll till spisarna, gångjärn till fönster och dörrar samt 3000 spik (å 5 daler pr 1000) till golv och tak.

Slutsumman för en nybyggnad enligt ovan framräknades så till 848 daler silvermynt och 30 skilling.

Boställsinnehavaren, ryttmästare Åkerhielm, erbjöd sig då att för halva kostnaden "slik byggnad verkställa låta i tillkommande sommar" dock med det förbehållet (bl a att) få övertaga den gamla mangårdsbyggnaden såsom ^(varande) utan värde ^{samt} och att till byggnadsarbetet, hämtningskörslor m m få använda gårdens folk och drängar.

Byggnadsbeskrivningen ville han ^{också} ~~dessutom~~ ha ändrad på en punkt, nämligen att det skulle vara dubbelt brädtak i st. f. torv.

Rätten fann ryttmästarens anbud "mera billigt, som för Kungl Maj:t och Kronan skulle innebära en besparing och beslöt detta gå till

Ryttmästaren, välborne Herr Lars Åkerhielm, vilken innehaft bostället sedan 1717 och i $7\frac{1}{2}$ år sedan förra husesynen.

Utanför protokollet kan väl artikelförfattaren nämna beträffande ovannämnde ryttmästaren och friherren Lars Åkerhielm af Blombacka (Västgöta reg personhistoria I:447) att han var född 1695 och blev volontär vid Livgardet år 1710. Den 26/3 1717 blev han ryttmästare vid Västgöta regemente och chef för Gudhems kompani.

Men nu gällde det alltså husesynen anno 1732. Vi kan väl anta att synemännen efter hand som ~~de vid denna synen~~ *de vid denna eller händ* i ekipage anlände till Torp denna septembermorgon för 240 år sedan hälsades välkomna av ryttmästaren Åkerhielm och hans maka Margareta samt bjöds på välfägnad innan den egentliga förrättningen tog sin början.

↓
Syneprotokollet redovisar först mangården: "en caraktersbyggning mitt på gården" och bestående av två salar, fyra kammare, en förstugekammare och en förstuga, "allt under ett tak". Byggnaden mätte "inom knutarne" 37 alnar i längd, $11\frac{1}{2}$ i bredd och 5 alnars höjd. Man noterade också att en ryggåsstuga som brukats till kök, varit tillbyggd på västra långsidan samt att där fanns en murad källare utan valv under södra delen.

↓
Redan vid förra husesynen år 1724 tycks delar av denna mangårdsbyggnad varit i dåligt skick ty man åberopar nu den protokollskrivningen "är till reparation observerad till 163 daler silvermynt," men då denna reparation uteblivit konstaterar synemännen nu att huset under dessa år ännu mer skada tagit och nu är så dåligt och uppruttet att det överhuvud inte är värt att reparera med tanke på varaktig "conservation" och ~~ryttmästaren~~ *synemännen*

I de två humlegårdarna hade 1060 humlestänger funnits år 1724
 men ^{varo} (nu utgångna, varför detta skulle rättas till ~~igen~~ och för-
 bättras. Likaså fanns kål- och kryddgård.

Kvarn eller kvarnställe fanns icke och ej heller fiskevatten.

"Nödig skog" fanns på kronoparken Billingen. ~~☞~~

Häst- och kalvhage avslutar ägobeskrivningen, varefter man
 konstaterar att det på grund av jordmånen inte behövs någon
 dikning, och att åker och äng är i behörig kultur.

Man nämner också underlydande torp: Lilla och Stora Baggebodarna,
Backen, Hästhagen, Getaryggen och Nybygget, alla belägna i
 hagarna och med "tarvliga torparehus och torpare".

Man var därefter framme vid ^{summering} ~~slutsumma~~ av gårdens debet och kredit, som
 balanserade på 492 D^l samt samt fullgjort resp bristande underhåll och
 reparation samt omräkning till "årlig byggnad", och ^{protokollet} avslutar ^{invid ruden}
 "sålunda vara synt, befunnit, värderat och avdömt."

(remonterknägar)